

Lausunto

29.08.2025

Asia: VN/10855/2024

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle sähköisestä tunnistamisesta, luottamuspalveluista ja eurooppalaisesta digitaalisesta identiteetistä annettua EU:n asetusta täydentäväksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Huomiot rajat ylittävän sähköisen tunnistamisen, sähköisten luottamuspalvelujen ja eurooppalaisen digitaalisen identiteetin kansallisesta sääntelystä:

Kuluttajaliitto ry (jälj. ”Kuluttajaliitto”) kiittää mahdollisuudesta antaa valtiovarainministeriölle kirjallinen lausunto otsikkoasiasta. Kuluttajaliitto esittää kohteliaimmin seuraavat huomiot:

Hallituksen esitysluonnoksen tavoitteena on toimeenpanna niin sanottu eIDAS-muutosasetus, joka koskee sähköistä tunnistamista, sähköisiä luottamuspalveluja ja eurooppalaista digitaalista identiteettiä. Keskeisenä muutoksena on eurooppalaisen digitaalisen identiteetilompakon käyttöönotto mobiilisovelluksen muodossa. Lompakkoon sisällytettäisiin myös digitaalinen henkilöllisyystodistus ja mahdollisuus sähköiseen allekirjoitukseen. Digi- ja väestötietovirasto tarjoaisi kansallisen lompakon, mutta myös yksityisillä toimijoilla olisi tulevaisuudessa mahdollisuus tarjota omia ratkaisujaan.

Kuluttajaliitto pitää myönteisenä, että EU-tasoinen ratkaisu edistää luotettavaa sähköistä asiointia ja vahvistaa oikeusturvaa turvaten samalla yhdenvertaiset mahdollisuudet tunnistautumispalvelujen käyttöön koko unionin alueella. Kuluttajaliiton näkemyksen mukaan sähköisen tunnistautumisen siirtyminen nykyistä vahvemmin viranomaisten hallintaan voi lisätä kuluttajien luottamusta järjestelmään. Uusi malli myös parantaa kansalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia käyttää sähköisiä tunnistautumispalveluja, koska tunnistautuminen ei ole sidottu pankkitilin omistamiseen tai matkaviestinliittymään. Uusi järjestelmä voikin poistaa mahdollisia esteitä, joita aiempi markkinaehtoisille toimijoille ulkoistettu järjestelmä saattoi aiheuttaa.

Kuluttajaliitto arvostaa sitä, että esitysluonnoksessa on huomioitu fyysisiä asiakirjoja hyödyntävän tunnistautumisen säilyminen digitaalisen tunnistautumisen rinnalla. Tämä on erityisen tärkeää

ottaen huomioon henkilöt, joilla ei ole pääsyä digitaalisiin palveluihin tai joille niiden käyttö on vaikeaa. Vapaaehtoisuuden on kuitenkin oltava myös käytännössä mahdollista: aiempien fyysisten tunnistusvälineiden tulee säilyä kuluttajille saatavilla kohtuullisin ehdoin sekä niiden tulee jatkossakin olla laajasti hyväksyttyjä henkilöllisyyden todentamisessa, ilman että asiointi muuttuu kalliimmaksi tai olennaisesti hankalammaksi. Vaikka esitysluonnoksessa on kattavasti otettu huomioon vammaisten asema esitettyjen uusien digivälineiden käyttäjinä sekä valtuutuksella asioinnin mahdollisuus, on kuitenkin huomioitava myös erityisesti ikääntyneiden, älylaitteettomien ja muiden digitaalisesti haavoittuvassa asemassa olevin kuluttajien tarpeet ja yhdenvertaisuus. Lisäksi Kuluttajaliitto huomauttaa, että digitaalisen identiteettilompakon tulee olla saatavilla käyttäjille kaikilla kansalliskielillä eli myös ruotsiksi.

Kuluttajaliitto pitää sinänsä positiivisena, että ehdotettu sääntely mahdollistaa myös yksityisten toimijoiden osallistumisen tunnistus- ja lompakopalveluiden tarjoamiseen tulevaisuudessa. Palvelukentän mahdollisesti laajentuessa on kuitenkin tärkeää seurata, millaisia vaikutuksia päällekkäisillä tunnistusvälineillä saattaa olla kuluttajille esimerkiksi käytön sujuvuuden tai kustannusten kannalta. Yhdenvertaisuuden turvaamiseksi vaikutusten arvioinnissa tulisi varmistaa, että peruspalvelut pysyvät jatkossakin kaikille saavutettavina ilman ylimääräisiä kustannuksia tai yhteensopivuusongelmia. Koska kyse on täysin uudesta kokonaisuudesta, sen vaikutuksia ja toimivuutta voidaan kuitenkin varmasti arvioida luotettavammin vasta järjestelmän vakiinnuttua.

Huomiot koskien digitaalista henkilöllisyystodistusta:

Esitysluonnoksen mukaan Poliisihallitus tuottaisi eurooppalaisen digitaalisen identiteettilompakon kanssa yhteensopivan digitaalisen henkilöllisyystodistuksen. Kuluttajaliitto kannattaa sitä, että fyysisen henkilöllisyystodistuksen rinnalle tuodaan digitaalinen vaihtoehto. Monilla kuluttajilla matkapuhelin on fyysistä henkilöllisyystodistusta varmemmin mukana, jolloin digitaalinen henkilöllisyystodistus voi käytännössä parantaa tunnistautumisen sujuvuutta ja palvelujen saavutettavuutta. Kuluttajaliitto kannattaa digitaalista henkilöllisyystodistusta myös sen tarjoamien turvallisuusetujen vuoksi.

Kuluttajaliiton näkökulmasta on positiivista, että eurooppalainen digitaalinen identiteettilompakko perustuu käyttäjän itsehallintaan. Lompakko mahdollistaa vain välttämättömien tietojen luovuttamisen, toisin kuin esimerkiksi fyysisen passin käytössä. Lompakko hyödyntää pseudonyymitunnisteita, jolloin käyttäjälle muodostuu palvelukohtainen tunniste ilman henkilötunnusta tai muita arkaluonteisia tietoja. Näin tietovuodot tai väärinkäytökset eivät johda siihen, että samoja henkilötietoja voisi käyttää laajasti eri palveluissa, mikä merkittävästi vähentää identiteettivarkauksien ja tietojen väärinkäytön riskiä.

Kuluttajaliitto kannattaa myös ehdotusta siitä, että digitaalinen henkilötodistus toteutettaisiin osana digitaalista identiteettilompakkoa, ei erillisenä sovelluksena. Näin kuluttajien tunnistautumisen ja asiakirjojen hallinta pysyy selkeänä ja kokonaisuus helpommin käytettävänä.

Myös sähköisen lompakon tarjoama mahdollisuus maksuttomaan sähköiseen allekirjoittamiseen henkilökohtaisessa asiointissa on kuluttajien kannalta tervetullut uudistus.

Huomiot kansallisen vahvan sähköisen tunnistamisen turvallisuutta parantavista muutoksista:

Esitysluonnokseen sisältyy muutoksia kansalliseen lakiin koskien vahvaa sähköistä tunnistamista ja sähköisiä luottamuspalveluita. Tavoitteena on lisätä sähköisen asiointin turvallisuutta, päivittää lainsäädäntö vastaamaan uusia tarpeita ja varmistaa, että sähköinen tunnistaminen on luotettavaa ja tietoturvallista. Kuluttajaliitto pitää tervetulleina kaikkia toimenpiteitä, joilla vahvistetaan sähköisen tunnistamisen turvallisuutta ja yksityisyyden suojaa.

Kuluttajien luottamus järjestelmiin edellyttää korkeatasoisia turvaa ja selkeää vastuunjakoa. Kuluttajien vastuu mahdollisista väärinkäytöksistä tulee pysyä mahdollisimman vähäisenä ensisijaisen vastuun säilyessä palveluntarjoajilla. Väärinkäytöksillä tarkoitetaan erityisesti tilanteita, joissa rikolliset yrittävät käyttää toisen henkilön tunnistetietoja esimerkiksi identiteettivarkauksiin, luvattomaan asiointiin verkkopalveluissa tai sähköisen allekirjoituksen väärinkäyttöön.

Kuluttajaliitto kannattaa esitysluonnoksessa ehdotettuja seuraamuksia, jotka kohdistuvat luottamuspalvelujen tarjoajille asetettujen velvoitteiden rikkomiseen, mukaan lukien yksityisyyden ja digitaalisen identiteetin suojan laiminlyönti sekä palvelun turvallisuus- ja toimintavaatimusten rikkominen. Huomioon tulee ottaa myös se, että seuraamusten tehokkuus riippuu olennaisesti siitä, resursoidaanko valvontaa riittävästi. Kuluttajien näkökulmasta on myös tärkeää, että järjestelmä on läpinäkyvä, turvallinen ja sen toiminnasta viestitään ymmärrettävästi, jotta luottamus vahvistuu ja käyttöhalukkuus lisääntyy.

Huomiot koskien kansallista ekosysteemikuvausta:

Esitysluonnoksen lisäksi laadittu kuvaus kansallisesta eurooppalaisen digitaalisen identiteetin lompakoiden ekosysteemistä tarjoaa kokonaiskuvan digitaalisen identiteettilompakon toiminnasta, siihen liittyvistä toimijoista sekä turvallisuuden ja valvonnan järjestämisestä. Kuluttajaliiton näkökulmasta ekosysteemikuvaus selkeyttää kokonaisuutta. Kuluttajien näkökulmasta olennaista on, että kokonaisuus pysyy yhtenäisenä, helppokäyttöisenä ja selkeänä. Siksi ekosysteemiä on tarpeen mukaan kehitettävä käyttäjälähtöisesti niin, että kuluttajalle muodostuu yhtenäinen ja sujuva palvelukokonaisuus.

Esitetyn kokonaisuuden käytäntöönpanon yhteydessä tarvitaan myös laajaa tiedottamista ja kattavaa tukipalvelujen järjestämistä. On varmistettava, että tietoa, selkokielistä ohjeistusta ja digitukea on saatavilla hyvissä ajoin ennen muutosten voimaantuloa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niihin ryhmiin, jotka ovat vaarassa jäädä digitaalisen asiointin ulkopuolelle.

Kuosa Viivi
Kuluttajaliitto ry, Konsumentförbundet rf